

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Americae tertia pars, Memorabilem provinciae Brasiliae
historiam continens**

Staden, Hans

Léry, Jean de

Francofurti ad Moenum, 1592

Kapitel XII

urn:nbn:de:bsz:31-88707

CAP. XII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus,
qui in Americano proueniunt solo.

VANDO QUIDEM in superioribus de quadrupedibus, de auibus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, à nobis actum est, cōsentaneum videtur, vt priusquam ad religionem, bellum, politeian, aliosque Barbarorum mores accedamus, nonnihil de soli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima sunt prædita, agamus.

Primo autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima (à qua etiam nomen est sortita regio illa) præcipue ob fucum quem ex ea conficiunt infectores nostri, eam hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris Araboutan nuncupatur, quercum nostram proceritate & ramorum copia adæquat. Quædam reperiuntur, quarum crassitudo trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas esse arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix sedecim amplecterentur: atq; in priore, quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum superaret, Cacicus quidam casulam cum cōstruxisset, Ciconiæ modo, Hispanis risum commouebat. Alteram admiratione dignissimam asserit. Idem quoq; narrat in Nicaragua Prouincia arborem prouenire, nomine Ceyba, cuius crassitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam nostram reuertamur, foliis est buxeis persimilibus. Fructum vero non fert.

Qua vero ratione materia illa in naues importari soleat, hoc loco describere visum est. In primis vero sciendum est, nisi ab incolis iuuantur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare posse, tum ob duritiem, ac proinde in secando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis sit comportanda. Barbari igitur, vestibus, indusiis, pileis, cultellis, aliisq; mercibus conducti, non modo materiam illam securibus & cuneis secant & findunt, & rotundant, sed etiam humeris nudis impositam in naues comportant, nonnunquam vero locis impeditissimis, tribus aut quatuor passuum millibus à silua ad litus intercedentibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad eos accessere, suas Brasilias arbores secare: earum enim excindendarum (quantum à senioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, nisi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos scio existimare, materiam illam quæ ad nos aduehitur arborum crassitudinem obtinere, de industria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipsis possit.

Ad hæc obseruatum est à me, tantisper dum in America vixi, caminoque luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus esse, quod plerisq; aliis lignorum generibus vsuueni immo quasi natura siccum esse,

Araboutan, Brasilia arbor, eiusq; forma. Cap. 61. 85 & 204. Arborum mira crassitudinis.

Iumentis caret Americana regio.

Barbari materiam secant, & in naues important.

Priscum arbores excindendi modum apud Barbaros.

Brasiliæ lignum fere siccum.

esse, accensum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ ceteris lignorum generibus hoc habet peculiare, vt etiam si excisa sit, humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, non exsiccetur. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris industria nostra mundare cupiebat, cines Brasiliæ ligni imprudens in lixiuum imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint, atq; eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minùs fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas tuas rugas viridi inficere colore.

Brasiliæ ligni cines industria rubro colore inficiunt.

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaultij* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo- vtano suo (id est Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaque maior natus quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair & Peros* (id est Galli & Lusitani) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed nõ ex eo genere arborum quales vestrae sunt: Brasilium in primis, quod hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimuero inquam: quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subijciens) plura specula possidet, quam quanta huc ad vos vnquam allata sunt: solus ille omne Brasilium coemet, quo plures hinc naues onustae redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narras! Mox eorum quæ audiuerat memor, percontari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quem tu refers, non moritur? Moritur (inquam) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commentari amant, & cœptum sermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) querere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis hæres est? Liberi eius, inquam, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

Barbari cuiusdam cum auctore colloquium.

Quum hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est Gallos) esse insigniter fatuos. Nam quid trajciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhauritis? Nempe vt liberis vestris aut superstitionibus cognatis opes quærat? Tellus quæ vos aluit, nõ illis quoque alendis sufficere? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosq; vt tu vides, summa caritate amplectimur: sed quum confidamus fore vt post mortem nostram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoq; enutriat, in eo acquiescimus.

Sententia eximia a Barbaro prolata.

Et certe in hanc sententiam, præclare Socrates olim cuidam vehementi

studio suadenti, vt se liberis etiamnum paruulis seruaret incolumem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. Agesilaus vero, Lacedæmoniorum rex, amicos admonebat, ne tam pecuniis quam fortitudine, ac virtute studerēt ditescere: quod frustra paret opes, qui veris animi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem non paruam merentur. Prior enim conuenit cū eo quod scriptum est: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Altera vero respondet dicto illi Christi, Operemini nō cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis.

Ioan. 6. 27

Haëtenus paucis, sed fideliter narrationem ab Americani Barbari ore acceptam recitavi. Quamobrem, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, nō modo lepide eos irridet, qui magno suo periculo Brasilio ligno querēdo, ex quo quæstum faciunt, mare traiciunt: sed etiam quantumuis obcæcata (quandoquidem natura & soli fertilitati plus quā nos Dei potentia & prouidentia tribuit) aliquando cum raptoribus in iudicio surget, qui Christianum nomē præ se ferunt, quorum tam est Europa ferax, quam Brasilia immunis, quoad incolas attinet. Quare, prout à me dictum est, immortale odium aduersus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vtinam auari omnes, qui cūm satiari nusquam possint, continuo pauperum medullam & sanguinem exugunt, in illa terra essent relegati, vt ab iis iam furiis aut Dæmonibus exagitarentur. Necesse mihi fuit magno nostro pudore in Barbarorū gratiam, qui adeo res mundanas contemnūt, digredi. Addere autem non incommode, meo quidem iudicio, possum rem ab

Cap. 108. Ind. Occid. hist. scriptore memoriae proditam, de quadā Barbara gente Peruana, quæ cūm primū Hispanos versantes in suis locis sunt cōspicati, tum quod barbati essent, tum vero præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipsi corrumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominibus, Spuma maris, sine patribus homines, inquieti, quiq; nullibi consistere possunt ad laborandum, quo victum sibi parent.

In erroneis Barbarorum accusatio.

Sed vt arborum Americanarū descriptionē persequare, Palmarum quatuor aut quinque genera illic reperiuntur: inter quæ frequentissima numeratur ea, quæ illi *Geran*, alia quoque quam *Yri* nominant: at tamen quemadmodum fructus nulli à me sunt cōspecti, credo etiam nullos edi. *Yri* quidem fructum rotūdum producit instar spineorum prunorum ad effigiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu subleuetur, sed nucleus tantum cerasci crassitudine, est edulis. Præterea in culmine harum palmarum est turio quidā albus, qui à nobis vescendi gratia abscindebatur: Philippus vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, asseuerabat illi morbo remedium esse, cuius rei fides penes medicos esto.

Palmarū in America 4. aut 5. genera.

Turio in capite palmarum edulis.

Yri, hebeni species spinosa.

Alia quoque est arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet foliis palmæ sit persimilis, caudice spinis circumquaque armata, acuum mucronum specie & aculeo. Fructus mediocri crassitudine, cuius in medio nucleus est niuali albedine, qui tamē edulis non est, quā hebeni genus esse credo: præterquam enim quod colore est nigro tantaque duritie, vt Barbaris clauis suis & sagittis partim conficiendis (quas fufius cūm de bellis eorum agetur describam) sit in vsu, læuigatum est quoque ac lucidissimum, adeo denique graue, vt in aquam deiectum ad imum statim feratur.

Complu-

Compluria quoque lignorum multiplicis coloris in America reperiuntur genera, quorum nomina sigillatim edere non possum. Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia violacea, è quibus frustula quædam in Galliam aduexam, alba vt charta, rubra, diuersi à Brasilio generis, è quibus etiam clauas suas Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi *Copau* nominant, cuius arbor nuci Juglandi est persimilis, nucibus tamen caret, materia quoque affabre facta eadem cum nuce maculas habet. Denique nonnulla reperiuntur, quorum folia sunt capitati numi crassitudine: alia, quorum etiam folia sunt latitudine sesquipedali, atque adeo complurium generum, quæ omnia sigillatim recensere longum esset.

Ligna varii coloris.

Copau, arbor nuci persimilis. Arborum folia crassissima, alia quoque amplissima.

Ad hæc arbor in illis nascitur terris pulchritudinis eximia, atque etiam (quod est maximum) adeo suauis odoris, vt dum à fabris vel scinderetur, vel expoliretur, frustula à nobis collecta vel fragrantissimam rosam referrent. Contra alia illic adolescit quam Barbari *Aou-ai* nominant, alii terribili odore, quem dum secatur, aut vritur nemo est qui ferat: foliis est à pomis nostris non ab similibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præsertim vero nucleus adeo est venenatus, vt comedenti veneni præsentissimi effectum referat. Nihilominus tamen Barbari nostri, quod ex eo crepitacula sua componunt, fructum illum plurimi faciunt. Hic quoque animaduertendum est, Brasiliam (vt mox dicemus) poma complurium generum optima ferentem, abundare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad vescendum tamen inutilis. In littore præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum poma mespilis nostratibus valde similia, periculose comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ceterosque aduenas ad poma illa colligenda accedentes conspiciantur, suo idiomate *Ypochi* crebro vsurpantes, vt ab eis abstineant, admonent.

Lignu rosæ seu odoris.

Aou-ai, lignum terribili odore.

Complures Americane arbores fructus ferunt venenatos.

Hiuouaé, cui cortex est semidigitali crassitudine, sapore gratus, præsertim recens ab arbore extractus, genus est Guaiaci, quantum accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare nobiscum transmiserant: eaque Barbari vtuntur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui, vt postea dicam, æque apud eos perniciosus est, atque apud nos lues Venerea.

Hiuouaie guaiaci species.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitatis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Tououpinambaultij* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitudinemque perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante mentio facta est, fietque in sequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vascula excauant, dimittantque.

Choyne arbor, excuius fructus Barbari seu Maraca conficiunt.

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabancaie*, pugnis ambobus pomo ampliore, formamque calicis imitante: in cuius imo exigui quidam nucleus amygdalini similes comperiuntur, eundem quoque fere cum amygdalis saporem referunt. Ceterum cum pomi istius putamen vasis conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. Matthiolus enim suis in Dioscoridem com-

Sabancaie arbor, cuius fructus vasis conficiendis est accommodatus.

mentariis aliarum nucum Indicarum meminit, quæ forma sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi) quæ torno expositæ hîc solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cum in illis terris versaremur, quidam Petrus Bordonius nomine, artis tornandi peritissimus, varia eaq; pulcherrima vascula fabricauit, cum ex istis *Sabaucæ* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Verumtamen aliquanto post indignissimam reportauit mercedem.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomû Barbari *Aca-ion* nominant, amplitudine, & figura oui gallinacei, quod ubi maturuit, colore ad aurum inclinato instar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minùs palato gratum succum emittit, qui calore æstuantibus iucundissime refrigerat. Attamen cum difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomû illud, non nisi à Cercopithecis, qui illis vescuntur, excussa habebamus.

Paco-aire, frutex tenera. *Paco*-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener, vt gladii vno ictu secetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri non absimili, eiusdem etiam coloris cum ad maturitatem peruenit. Hæc autè poma nascuntur vt plurimum viginti aut vigintiquinque simul & confertim in singulis ramis, quæ Americani legentes in casas suas important tanto pondere, quantum altera manu ferre possint. Ad pomi vero istius bonitatem quod attinet, ubi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulso, grumosum apparet:

Paco ficus sapore. quo fit vt mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapore vero vel delicatissimas Massilienses ficus superat: itaq; nõ immerito inter optimos totius oræ illius fructus recensetur. Memoria quidem est proditum, Catonem cum Carthagine Romam rediisset, miræ magnitudinis ficus attulisse: verum quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile

Paco-aire, folia imensa magnitudinis. est aliud fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorum vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamen sunt magnitudine, vt vulgo longitudo ad sex pedes, latitudo vltra duos protendatur: quo fit, vt nulla ratione adduci possim vt credam in Europa, Asia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etsi Pharmacopolam quendam audiui asseuerantem se vidisse folium Petasitis latitudine vlnæ cum quadrâte, hoc est (siquidem rotunda est hæc planta) cuius circumferentia tres vlnas cum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, imo exilia maxime esse, assidue tamen erecta, adeo vt venti paulo vehementioris (quo regio illa frequentissime vexatur) mediana tantum costa impetum ferat: reliquum vero ita dissecatur, vt eminens conspicienti, hi frutices plumis struthiocamelinis ornati esse credantur.

Matthiolus commentariis in Dioscoridem de palma & dactylis agens, scribit quandam esse plantam in Ægypto, Cypriq; nascentem, quam Veneti inde redeun-

redeuntes Musam appellant, & Musas similiter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. Musa igitur, inquit ille, adolescit ad quinum, senumve cubitorum proceritatem, è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latoque ambitu se diffundit, adeo ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum vero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeo ut mense Septembri eorum costa prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt germina, ternum quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumveniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flavescent, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus ossè, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeo ut primo statim gustu non placeant, verum qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suavitate allecti, quæ nõ nisi tractu temporis cum palato in gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam (inquit Matthiolus) mihi describere qui ex Ægypto, & Cypro ad nos reuertitur. Sed quamnam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Fusiùs hoc ille persequitur, allato Theophrasti, & Serapionis testimonio, ut videre cuius licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstruosissimæ formæ: ac veritus ne Lecto-
Musa, arbor, eiusque descriptio.
Tuna Americana.
 rariæ dium afferam (præsertim cum minus ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiam meam seriem: si qui vero plura nosse cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri 1. caput remitto.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinorum fere similes emittunt: ubi vero efformatum est pomum, non modo ad fageam glandem proxime accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-ion* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non superat. Porro Barbaræ feminæ xylillius colligendi, & nendi ignaræ non sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eum, qui à nobis dicitur, modum.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in America nullæ cresceret aurei ac citrei mali arborea, hodie tamen cum Lusitani multas maritimis oris quas accolunt conseruerint, non modo indies propagantur, sed etiam poma ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margon-ia* appellatur) prædulcia, & amborum pugnorum crassitudine, citrea quoque & ampliora, & maiora numero.

Tuna Americana.

Xylifera arborea.

Ameni-ion, Xylon.

Aurea & citrea mala magna in America copia crescunt.

*Saccari cā
nam Ame
rica nasci-
tur.* Saccari quoque cannae optime in illis terris crescunt, & maxima copia: at-
tamen cum nos Galli, & hominibus, & machinis ad eliciendum saccharum ido-
neis nondum essemus instructi (vt sunt Lusitani in iis quae occupant apud Bar-
baros locis) in aqua cannas illas, vt saccari saporem induerēt, madefaciebamus:
prout ante est à nobis dictum cap. 8. vbi de Barbarorum potu egimus: alii suc-
cum & medullam earum exsugebant. Hoc porro loco rem multis fortasse ad-
*Acetum
e cannis
saccari.* mirandam narrabo, cannas huiusmodi nonnunquam mucescere sinebamus,
& in aqua madefaciebamus, quae contra saccari qualitatem, quam dulcissimam
esse nemo ignorat, adeo acida fiebat, vt aceti nobis esset loco.

*Arundines,
quib. Bar-
bari sagi-
tas suas ar-
mant.* Similiter in siluis non raro arundines nascuntur crassitudine cruris huma-
ni: sed quemadmodum supra dixi de *Paco aire*, adeo sunt tenerae, vt singulae
earum vno ictu gladii secentur adhuc stantes, aridae vero tanta duritie, vt fissis
illis, & in modum chirurgicorum scalprorum efformatis sagittas suas ita armēt
Barbari, vt vno iactu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus
incidit sermo, Calcondilus hist. De bello Turc. scribit, in India Orientali arun-
Lib. 3. ca. 4. dines reperiri tantae magnitudinis ac crassitudinis, vt nauigii vicem praestent,
non modo tranandis fluminibus, sed etiam singulae quadraginta tritici me-
dimnos capiant, medimno sex modios Gracos continente.

Ad haec Matthiolus suis in Dioscoridem commentariis ait, arundinē, quae
magna copia in Italia nascitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudi-
nem exurgere, lanceae crassitudine, & pari firmitudine.

Mastiche. Mastiche etiam in hac nostra America in dumetis nascitur, quae vna cum
aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, terram suauissimo odore per-
fundit.

*America-
na regio a
nuc gelu
& gradine
immunita.* Quamuis autem ea quam incolebamus regio, quae nimirum Capricorni
tropico subest, à tonitruis horridis (quae Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehe-
mentioribus, ventisque rapidissimis non sit immunis, tamen quia nusquam in ea
gelu, nix, nec grando conspicitur, ac proinde suis nunquam spoliantur arbores
frondibus, vt pote quae frigore non infestentur, per totum annum eo vigēt mo-
*Arbores
assidue vi-
rentes in
America.* do, quo mense Maio solent apud nos siluae. Praeterea quando huc vsque sum
progressus, iuuat commemorare, cum mense Decembri non modo breuissimi
sint dies apud nos, sed etiam frigore rigentes manus perstemus, glaciesque naso
dependeat, tum temporis Americanos diebus longissimis vti, tantoque aestu tor-
reri, vt ego sociique ad 25. Decembris fluuiis illum ardorem solari cogeremur. Ve-
runtamen, quod sphaerae non ignaris facile est intelligere, cum dies sub tropicis
nusquam tam longi, neque rursus tam breues atque in nostro climate exorian-
*Calidum sub
tropicis cle-
mentissi-
mum.* tur, multo sunt aequabiliores, multoque clementiore caelo vtuntur incolae. Haec
mihi dicenda fuere de arboribus Americanis.

Plantarum, herbarumque facturus mentionem, ab iis exordiar, quas tū fru-
ctibus, tum effectis aliis antecellere existimo: ac primū quidem planta, quae fru-
*Planta fo-
liis, Ana-
nat.* ctum *Ananas* edit, forma iri similis, foliis incuruatis, in ambitu diuisis, ad aloem
accedētib, eiusdem cum carduo maiore formae, pomū vero melonis mediocri
est crassitudine, nucisque pincae forma, in nullam reclinatam partem ad cinerem
nostrae modum crescit. Ceterum

Ceterum *Ananas* illa, cum ad iustam peruenerunt maturitatem, colore sunt aureo cæruleum imitante, odorem 1 dei rubi fructus edit, adeo ut à nobis in siluis aliisque locis, ubi nascuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: sapore adeo dulci, ut à nullis salgamis nostris superentur. Itaque optimum esse totius Americae fructum existimo. Ipse unum aliquando compressi, ex quo cyathum succi elicui, qui maluatico vino nihil cedere mihi videbatur: feminae vero Americanae canistros iis plenos, quos *Panacous* nuncupant, una cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, aliisque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Ananas optimus totius Americae fructus.

Inter ea quae in America nascuntur simplicia, unum est quod *Tououpinambaultij* nostri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maiori nostro modo cre- scit, altitudine nonnihil superat, foliis ab eo non absimilibus, quae tamen pro- prius ad Consolidam maiorem accedunt. Haec herba ob insignem, qua est praed- dita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea utuntur:

Petum ad- miranda vires.

Collectam manipulatim in casis appendunt, & exsiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, orique accensa admouent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labiisque perforatis exeat, adeo susten- tantur, ut si ad bellum proficiscantur, aut alia urgeat necessitas, eo per triduum, aut quattriduum alantur. Benzo quoque Noui Orb. hist. ait Indos Peruanos peregre profecturos, herbam (quam Coca ipsi appellant) ore clausam, veluti

Fumus Pe- tum quomo- do a Bar- baris ab- sorbeat.
Lib. 7. ca- pit. 20.

panchrestum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius praesidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. Matthiolus quoque post Theophrastum scribit, Scythas glycyrrhiza contentos, absque alio a- limentorum praesidio decem, duodecimque dies degere: quae *Petum* Barbaro- rum nostrorum non male respondent. Ea quoque in alium utuntur usum: nam quod est cerebro humores superfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cu- ius collo fasciculus istius herbae non pendeat, cuius fumum continuo absorbet, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus vero (ut ante dictum est) per na- res, labiaque pertusa exhalat, velut à turibulo: odor vero ille minime est grauis. Benzoni itaque interpretis magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam Mexicani *Tabacco*, Hispaniolae vero insulae incolae *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeo Diabolicum esse Benzo affirmat. Mu- lieres hac herba utentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam igno- ro: assero autem fumum illum (quem expertus sum) famem non mediocriter depellere.

Fumus Pe- tum cere- brum pur- gat.

Lib. 1. ca- pit. 26.

Ceterum *Nicotiana*, seu Reginae herba, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non est de qua iam ago: quin imò duae istae plantae, neque in forma, neque in viribus vlllo conuenire modo, Villae Rusticae scriptor Gallicus lib. 2. c. 79. asserit, *Nicotianam*, quae à Nicoto, qui primus eam è Lusitania in Galliam trās- tulit, è Florida allatam esse, quae 200000. passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter utramque est interiecta. Praeterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini veram *Petum* gloriabantur, perquisiui, nec ta- men haecenus in Gallia nostra reperi. Ne autem Theuetus (qui non ita pri-

Nicotia- na verum non est Pe- tum.

dem Angolismensem suam herbam adeo celebrauit, vt veram esse Petum affirmet) credat à me quod scripsit ignorari, de ea idem quod de Nicotiana iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur quod sibi assumit, se primum omnium veræ *Petum* semen in Galliam attulisse. Quin credo ob cæli inclemenciam ægre apud nos adulescere posse.

*Caion-a
brassica.*

Brassicarum quoq; illic vidi genus, à Barbaris *Caion-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, foliis est latitudine & forma ad *Nenufar* accedentibus.

*Hetich, ra
dices opti-
ma & ma-
gna copia.*

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 8. Barbaræ mulieres farinam suam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetich* appellant: quarum non modo æque ferax est Brasiliense solum, atq; Lemouicense, & Sabaudicum est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborum pignorum, longitudine sesquipedales plus minus. Licet autem primo aspectu à terra auulsa vnius generis esse videantur, quia tamen inter coquendum alia violaceum ceu pastinacæ, alia aureum ceu cotonea mala, alia deniq;

*Mira mul-
tiplicanda
vñ Hetich
radicū ra-
tio.*

album colorem induunt, trium esse generum autumo. Vt vt sit, vere possum affirmare has radices præsertim, quæ aureo sunt colore, in cineribus coctas piris nostris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quæ hederæ terrestris more humi serpunt, foliis cucumerum, aut latissimorum spinaciorum simillima, colore tamen differunt, propius ad vitem albam accedente. Ceterum quia semine carent, Barbaræ mulieres, quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas serunt minutatim: siquidem concisas instar pastinacarum, quibus in acetariis vtimur, serunt: quæ frutula non multo post totidem gignunt crassas radices *Hetich*, quot in terram fuerunt iniecta. Tamen quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam sponte nasci existimo.

*Manobi,
auellanarum
nucium
genus sub
terra nascentium.*

Barbaris quoque fructuum genus est, quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusq; filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanæ amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An vero folia, semenq; proferat hic fructus, quamuis sæpius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo est à me obseruatum, vt à memoria repetere possim.

Matthiolus quarundam auellanarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, *Faufel* nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt *Bombycis* non absimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

*Piper Indi-
cum cor-
nucinum.*

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblongi (sicut magno errore meo à Neustriis nautis accepto, superioribus editionibus scripseram) sed cornuti, à quibusdam (inquit Matthiolus, à quo etiam est optime depictum) *Siliquastrum* appellati, quod sit gustui acerrimum: foliis, vt idem ait, hortensi *Solano* similibus, paulo tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu lógo corniculorum

rum

rum instar, qui primo exortu virefcatur, maturus vero adeo ruffefcat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallum referat, & in quo concludatur pumilum fermen lentium modo compressum, vsque adeo acre, præsertim antequam sit exficcatum, vt si quis manu attrectet, eamque postea ori, aliue corporis parti ad-moueat, pustulæ statim exsurgant, quod & ipse experimento didici. Quo fit, vt mercatores nostrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari vero nostri cum sale, quem conficere optime norunt, aqua in fossis ad id referuata, piper illud conterunt: compositionem illam *Ionquet* appellant, qua eo modo, quo nos sale in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, post vero *Ionquet* summis digitis apprehensum, vt cibo saporem addat, ori imponunt.

Ionquet,
sal Barba-
rorum.

Denique crefcit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis crassitudine, à Barbaris *Commenda-ouassou* appellata: pisâ quoque alba, & leucopæa, quæ *Com-manda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundæ, nomine *Maurongaus*, suauiissimi cibi.

Comenda-
ouassou. fa-
be ample.
Comanda-
miri, pisâ
minora.

Hæc sunt non quidem, quæ in vniuersum de arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici possunt, sed quæ à me sunt obseruata per annum, quo illic vixi.

Mauron-
gaur, ci-
trulli.

Denique sicut est à nobis dictum, apud Americanos, quadrupedes, nullas aues, pisces, nulla denique animantia per omnia Europæis nostris respondere: ita nunc assero, quantum per siluas & agros errando experiri mihi datum est, nullas esse arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à nostris non sint dissimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibusdam locis nascuntur. Quapropter quotiescunque noui illius Orbis imago ob oculos obuersatur, ærisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ ista Psal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

Arbores,
herba fru-
ctusque o-
mnes Ame-
ricani a no-
stris, exce-
ptis tribus,
differunt.

O que vis fuit illa, que potestas,
Que prudentia multiplex, creandis
Tot rebus, simul, & simul regendis!
Nam quacunque patet globosa tellus,
Vis quoque imperij tui patefcit.

Ergo beatos terræ illius incolas prædico, si verum istorum omnium Conditorem agnoscerent. Atqui ad res describendas me accingo, quæ plus æquo, quam sint ab eo alieni, demonstrant.